

BO‘LAJAK PSIXOLOGLARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Qodirova Dilnoza Murtazoyevna
Psixologiya va sotsiologiya kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA: *Ta‘lim tizimida psixologlar tayyorlash bo‘yicha kasbiy ta‘lim dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish muammosi dolzarbdir. Ushbu maqolada o‘rta ta‘lim sohasida psixologning kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirish va rivojlantirish muammosi ko‘rib chiqiladi, shuningdek, o‘rta maktab o‘quvchilarining psixolog faoliyati to‘g‘risida xabardorlik darajasini aniqlash uchun proyektiv usullarning mazmuni tahlil qilinadi. Psixolog ega bo‘lishi kerak bo‘lgan asosiy, asosiy kompetentsiya sifatida qaraladigan psixologlarning kommunikativ kompetentsiyasining xususiyatlariga urg‘u beriladi. Umumiy ta‘limning federal davlat ta‘lim standartlari zamonaviy psixologning kasbiy vakolatlariga yuqori talablarni qo‘yadi, bu ayniqsa ta‘lim muassasalari uchun muhimdir. Standartda psixologning mehnat funksiyalari, ma‘lumoti va ish tajribasiga qo‘yiladigan talablar aniq ko‘rsatilgan. Standart yuzaga keladigan psixologik muammolar va boshqa kasbiy masalalar bo‘yicha talabalar, o‘qituvchilar va ota-onalarga bevosita maslahat berish kabi sohalarni belgilaydi; zamonaviy psixologik tadqiqotlar sohasidagi o‘quv ishlari; har xil turdagi psixologik yordam haqida ma‘lumot. Shu bilan birga, zamonaviy ta‘lim jarayonining haqiqatlari qarama-qarshiliklar bilan tavsiflanadi. Asosiy qarama-qarshilik shundaki, amaliyotda psixologning faoliyati asosan turli hujjatlarni yuritish, rejalar va hisobotlarni yozish, protokollar, jurnallar va boshqalarni tuzish bilan bog‘liq bo‘lib, kamroq darajada psixologning bevosita o‘zaro ta‘sirini o‘z ichiga oladi. va ishtirokchilar.o‘quv jarayoni, ya‘ni uning asosiy mehnat funksiyalarini bajarish. Zamonaviy ta‘lim tizimi kompetensiyaga asoslangan yondashuvga asoslangan bo‘lib, u ta‘limda psixologning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish, rivojlantirish va aniqlash vazifasini qo‘ygan. O‘rta maktabda psixologning kasbiy faoliyati o‘quvchilarga, ularning maktab sharoitida rivojlanishi uchun psixologik-pedagogik sharoitlarni yaratishga, shuningdek, ijtimoiy-psixologik muammolarni hal qilishga qaratilgan bo‘lishi kerak.*

Kalit so‘zlar: kommunikatsiya, oliy ta‘lim, psixolog, pedagogik psixologlar; professional standartlar; kompetentsiya yondashuvi; kommunikativ qobiliyatlar.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

Qodirova Dilnoza Murtazoyevna
Teacher of the Department of Psychology and Sociology

ABSTRACT: *The problem of developing and implementing professional training programs for training psychologists in the educational system is urgent. This article examines the problem of forming and developing the communicative competence of a psychologist in the field of secondary education, as well as analyzes the content of projective methods to determine the level of awareness of psychologists’ activities among secondary school students. Emphasis is placed on the characteristics of the communicative competence of psychologists, which are considered as the main, basic competence that a psychologist should have. The federal state educational standards*

of general education set high requirements for the professional competence of a modern psychologist, which is especially important for educational institutions. The standard clearly specifies the requirements for the work functions, education and work experience of a psychologist. The standard defines areas such as direct counseling of students, teachers and parents on emerging psychological problems and other professional issues; educational works in the field of modern psychological research; information about various types of psychological support. At the same time, the realities of the modern educational process are characterized by contradictions. The main contradiction is that the activity of a psychologist in practice is mainly related to keeping various documents, writing plans and reports, compiling protocols, journals, etc., and to a lesser extent it involves direct interaction of the psychologist and participants in the educational process, that is, performing its main labor functions. The modern education system is based on the competency-based approach, which has the task of forming, developing and determining the professional competencies of psychologists in education. Professional activity of a psychologist in secondary school should be aimed at creating psychological and pedagogical conditions for students to develop in school conditions, as well as solving social and psychological problems.

Key words: communication, higher education, psychologist, pedagogical psychologists; professional standards; competency approach; communication skills.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ

*Кадырова Дильноза Муртазоевна
в преподаватель кафедры психологии и социологии*

АННОТАЦИЯ: Актуальна проблема разработки и внедрения профессиональных программ подготовки психологов в систему образования. В данной статье рассматривается проблема формирования и развития коммуникативной компетентности психолога в сфере среднего образования, а также анализируется содержание проективных методов определения уровня информированности о деятельности психологов у учащихся средней школы. Делается акцент на характеристиках коммуникативной компетентности психологов, которые рассматриваются как основные, базовые компетенции, которыми должен обладать психолог. Федеральные государственные образовательные стандарты общего образования предъявляют высокие требования к профессиональной компетентности современного психолога, что особенно важно для образовательных учреждений. В стандарте четко указаны требования к трудовым функциям, образованию и опыту работы психолога. Стандарт определяет такие направления, как непосредственное консультирование учащихся, учителей и родителей по возникающим психологическим проблемам и другим профессиональным вопросам; просветительские работы в области современных психологических исследований; информацию о различных видах психологической поддержки. В то же время реалии современного образовательного процесса характеризуются противоречиями. Основное противоречие заключается в том, что деятельность психолога на практике в основном связана с ведением различных документов, написанием планов и отчетов, составлением протоколов,

журналов и т. д. и в меньшей степени предполагает непосредственное взаимодействие психолога. и участников образовательного процесса, то есть выполняющих его основные трудовые функции. В основе современной системы образования лежит компетентностный подход, перед которым стоит задача формирования, развития и определения профессиональных компетенций психологов образования. Профессиональная деятельность психолога в общеобразовательной школе должна быть направлена на создание психолого-педагогических условий для развития учащихся в условиях школы, а также решение социально-психологических проблем.

Ключевые слова: общение, высшее образование, психолог, педагоги-психологи; профессиональные стандарты; компетентностный подход; навыки коммуникации.

KRISH. Hozirgi kunda bo'lajak psixologlarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish dolzarb masalalardan biridir. Bu haqda Respublikamiz ta'lim muassasalarida bo'lajak psixologning kommunikativ kompetentligi uning talabalar jamoasi, ota-onalar, hamkasblar u bilan muloqotga kirishishning samarali mexanizmlarini tadbiq etishning me'yoriy asoslari yaratilgan. Psixologlarning kommunikativ kompetentligini shakllantirish murakkab muammolar qatorida o'ziga xos o'rin tutadi. Ayniqsa ta'limni modernizatsiyalash bilan bog'liq islohotlarning joriy bosqichida kasbiy psixologik faoliyatgamoslashish muammosi yanada yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bo'lajak psixologlarni amaliy, psixologik, metodik, tadqiqotchilik turlari bilan bir qatorda psixologning kommunikativ kompetentligini shakllantirish bilan boyib bormoqda. Kasbiy kompetentlik tashxisi kasbiy shakllanishning mohiyatli xarakteristikalariga diagnostik, kommunikativlik, boshqaruv va proektiv o'quvlar guruhlarini kiritish lozim.

Keyingi o'n yilliklar mobaynida bir qator Yevropa, AQSh, Rossiya va bizning mamlakatimizda, oliy ta'lim tizimi tubdan isloh qilina boshlandi. Bunda asosiy e'tibor, talabalarda egallayotgan mutaxassisligi bo'yicha kompetensiya shakllanishi va takomillashuviga qaratilmoqda. Bugungi kunlarda jamiyat uchun butunlay yangi qiyofadagi mutaxassis talab qilinayapti. U faol ijodiy fikrlovchi, izlanuvchan, ilmiy axborotlarni mustaqil ravishda izlab topuvchi va ularni o'z amaliy faoliyatida qo'llovchi mutaxassis bo'lib yetishishi lozim. Olimlarning fikriga ko'ra, oliy ta'limni isloh qilish, yangilash, takomillashtirishda zamon talablariga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlashning asosiy yo'llaridan biri kompetensiya nuqtai nazaridan yondoshuv hisoblanadi. Oliy ta'limda o'qish va tarbiyaning bunday uslubini joriy qilish o'z-o'zidan an'anaviy qarashlarni tubdan o'zgartirishni talab qiladi. Bilim, ko'nikma va tajribalar bu borada endi kamlik qilishi ko'zga tashlanmoqda. Hozirgi zamon pedagogika fani va bu borada olib borilayotgan ilmiy izlanishlarga nazar tashlasak, turli soha va mutaxassisliklarga, fan va uslublarga, o'qitish usullari, texnologiyalariga juda ko'p e'tibor qaratilganligini sezamiz. Ammo ana shu pedagogik usullarni tushunish, ularni amaliy faoliyatda qo'llash masalasi eng dolzarb muammolardan biriga aylanganligini ta'kidlash mumkin. Pedagogika fani ham boshqa gumanitar va tabiiy fanlar qatori o'z o'rganmchak ipiga o'ralashib qolgandek tuyuladi. Muammo bu sohadagi pedagogik nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq etishda yaqqol ko'zga tashalanadi. Aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, o'qituvchilarda nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llay olish mahoratining yetishmasligi sezilmoqda. Demak, ko'plab o'qituvchilarni, pedagoglarni eskirib qolgan nazariy bilimlar yuki bosib qolyapti. Ularda zamonga xos tub o'zgarishlarga mos kelish, munosib bo'lish

kabi sifatlar yetishmaydi. Huddi shu sifat egasi bo'lish, kompetent pedagog nomini olish masalasi hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Hozirgi davrda psixologiyada inson dunyoqarashi masalalari tubdan ko'rib chiqilmoqda. Insonning ijtimoiy hayotdagi holati o'zgarimoqda va o'sib kelayotgan avlod ta'lim-tarbiyasi qayta baholanmoqda, bu esa mazkur jarayonlar sub'ektlarining o'zaro munosabati ham o'zgarishiga olib kelmoqda. Psixolog va tarbiyalanuvchilarning o'zaro munosabatining insonparvarlik aspektlari bugungi kunda I.Kantning har bir insonga o'z maqsadlariga erishish va o'zining boshqalar uchun bir vositaga aylanishiga yo'l qo'ymaslikni ifodalovchi qat'iy majburlamaslik formulasiga asoslanadi. Psixologik muloqotni tashkil etishda faqat psixologik maqsad va vazifalardan kelib chiqish mumkin emas, aslida aynan ular faoliyatning asosida bo'lishi tabiiy. Muloqotning bunday holatida amal qilish xususiyati shunga olib keladiki, psixolog u bilan doim o'z fikri, ya'ni faqat «o'zinigina» talabini bayon qilish orqali muloqotga intiladi. Bolalar bilan muloqotda «o'zinigina» talabini bayon etish orqali emas, balki «bolalardan» fikr olish, ularning qiziqishlari, intilishlarini nazarda tutib, muloqot qurish muhim, shunda bola o'z qiziqish va o'z olami bilan psixologik maqsadlar radiusida bo'ladi.

Muloqot qilishda uchta o'zaro bog'liq kommunikativ, interfaol va pertseptiv komponentlarning birligi sifatida uch tomonlama yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi (G.M.Andreeva, A.A.Bodalev, B.D.Parigin). Bunda muloqotning kommunikativ tomoni o'zida o'quvchilarning axborotni uzatish, o'zaro ta'sir qilish interfaol tashkiliy jihatini, pertseptiv jihatini esa, ularning bir-birini idrok etishi hamda shu asosda o'rnatilgan o'zaro tushunish va hissiy aloqani namoyon etadi.

Psixologning kommunikativ qobiliyatlari turli tushunchalar bilan: «psixologik mahorat», «malakaviy tavsif», psixologik ta'lim nazariyasida psixologga kasbiyprofessional asoslangan talablar turli tushunchalar bilan ifodalangan: «psixologik mahorat», «malakaviy tavsif», «shaxsning professiogrammasi», «professional tayyorlik», «kasbiyprofessional kompetentlik» bilan ifodalangan. Umuman olganda, yuqorida sanab o'tilgan, bir hodisani tavsiflovchi psixologik toifalar alohida mazmuniy jihatlariga ega va turli kontekstlarda qo'llaniladi.

«Kommunikativ kompetentlik» tushunchasi bilan yaqin aloqador bo'lgan – «shaxsning kommunikativ yadrosi» tushunchasi mavjud. «Kommunikativ yadro» tushunchasi yaqinda paydo bo'lgan va ilmiy tadqiqot ishlarida zamonaviy psixolog A.A.Bodalev tomonidan birinchi marta qo'llanildi. Shaxsning kommunikativ yadrosi psixologik hodisa sifatida ko'rib chiqilishi har bir insonda muloqotni yanada muvaffaqiyatli amalga oshirishga imkon beruvchi asos mavjud. Bunday asos har qanday katta yoshli insonlarda, bolalar shaxsida ham mavjud bo'lib, kommunikativ yadrosiga shaxsiy xususiyat va sifatlar kirishi mumkin. Aynan ular oxir-oqibat, muloqot metodi va yo'nalishi boshqa tomondan, psixologning kasbiy kommunikativ kompetentligining past darajasi unga professional sifatida o'zini o'zi amalga oshirishiga imkon bermaydi, oqibatda umuman, hayotdan qoniqmaslikni tug'dirishi mumkin. Mazkur umumiy va kasbiy kommunikativ kompetentlikning o'zaro ta'sirini inobatga olib, biz uning namoyon bo'lishining quyidagi mezonlarini aniqladik: birinchi mezon – umumiy kommunikativ qadriyatlar.

Ularga psixolog uchun insonning qadri, muloqot jarayonining qadri, psixolog uchun an'anaviy muloqot shakllarining qadrini kiritdik; ikkinchi mezon – psixologning shaxslararo muloqotni amalga oshirishi umumiy kommunikativ ko'nikmalari sifatida belgilandi. Bu uning yaqin qarindosh insonlar, ishdagi hamkasblar, o'quvchilarning ota-onalari bilan aloqa o'rnatish ko'nikmasi; uchinchi mezon – psixologning umumiy

kommunikativ qadriyatlarni o‘zining kasbiy idealiga kiritish darajasi, chunki mazkur qadriyatlarning rivojlanish darajasi kundalik hamda psixologik muloqotda ham katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari, ular psixologning bolalar bilan insonparvarlik, fasilitatorlik muloqotining o‘ziga xos asosi bo‘lib xizmat qiladi, uning asosida o‘z mehnatining yetakchi qadriyati sifatida o‘quvchiga yo‘nalganlik va o‘zini o‘zi anglash hamda o‘zini o‘zi, o‘quvchi shaxsining o‘zgarishlari mos ravishda o‘z faoliyati usullarini o‘zgartirish ehtiyoji yotadi; psixologda kasbiy kommunikativ malakalar mavjudligi kommunikativ kompetentligi darajasini baholashning to‘rtinchi mezoniga aylandi, chunki kasbiy psixologik muloqot uni kundalik muloqotdan farqlovchi qator xususiyatlarga ega.

MUHOKAMA VA NATIJALAR. Kommunikativ kompetensiya – psixologdan to‘laonli muloqotchanlikni talab etadi. Har qanday vaziyatda talaba va jamoa a‘zolari bilan ijobiy munosabatda bo‘lishni taqozo etadi. Ta’limiy mazmundan, vaziyatdan, holatdan kelib chiqib, har qanday psixologning maqsadi auditoriyada “Rivojlantiruvchi muhitni” yaratishdan iborat. Ya’ni:

Kommunikativ kompetensiya. Hamkorlikda ta’lim faoliyatini tashkil etishni bilishi, bag‘rikenglik bilan ish yuritishi, ziddiyatli vaziyatlarda o‘zini munosib tuta bilishi, guruh jamoasini demokratik boshqarish va o‘z-o‘zini boshqarish faoliyatida ishtirok etishi, talabalar ijtimoiy faoliyati uchun ko‘maklashishi, o‘zining ilmiy-metodik faoliyati natijalarini taqdim etishni bilishi va boshqalar.

Psixologik bilimlar:

- diagnostika;
- prognostik;
- loyihalash;
- konstruktivlik;
- kommunikativlik;
- tashkilotchilik;
- tahlil qilish.

Pedagog o‘z ixtisosligi bo‘yicha ta’lim va tarbiya ishlari yuzasidan jamiyat oldida mas’uldir. U muntazam ravishda o‘z kasbiy tayyorgarligini takomillashtirib borish bilan birgalikda o‘qituvchi, muallim, ustoz, tarbiyachi, pedagog huquqiga ega bo‘lishi, aniqrog‘i, kasbiy kompetensiya egasi bo‘lishi lozim. Endilikda o‘qituvchi uchun o‘zi tanlagan kasb, fan, mutaxassislik borasidagi amaliy va nazariy bilimlarni puxta egallash kamlik qilib qoldi. U har qanday vaziyatda ta’lim-tarbiyani yangi-yangi usul va metodlarini o‘z faoliyatida qo‘llay olishi, bir so‘z bilan aytganda, kompetensiya egasi bo‘lishi lozim.

Ta’lim-tarbiya inson kamoloti va millat ravnaqining asosiy sharti va garovidir. Ta’lim-tarbiya jarayonlari davlat nazoratidagi umummilliy masala hisoblanadi. Mamlakatimizda ta’lim, ya’ni o‘qitishni tarbiya bilan uyg‘unlikda olib boriladi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi ta’lim jarayonini tubdan yaxshilashni talab qilar ekan, kompetentli pedagoglarni tayyorlashda ham ana shu talablardan kelib chiqqan holda yondashilishi ko‘zga tashlanadi. Kompetensiyalik yoki o‘ta mahoratlilik, oliy malakali pedagoglarni tayyorlash zamonamizning eng dolzarb masalasiga, aytish joiz bo‘lsa, davlat va jamiyatning eng asosiy vazifasiga aylangan. Biz yuqorida ta’kidlab o‘tganimizdek, pedagogik faoliyat jamiyatdagi funksiyalari bo‘yicha va kasbiy sifat xususiyatlariga qarab hamda psixologik tamoyillari bo‘yicha artist va olimlar tomoniga yaqindir. Pedagog mehnatining xususiyatlari insonni o‘qitish va tarbiyalash uchun mo‘ljallangan. Yoshlarda insoniy fazilatlarini shakllantirish, mehnat predmeti inson hisoblanishi hamda jamiyatni boshqaruvchi shaxsga bo‘lgan ta’siri o‘z-o‘zidan kompetentlikni talab qiladi. Qadimgi yunon faylasufi Aflotun “Agar kosib yomon usta

bo'lsa, bundan davlat juda katta narsa yo'qotmaydi, faqat xalq yomonroq kiyinadi, xolos. Agar yoshlar tarbiyachisi o'z vazifasini yomon bajarsa, u holda mamlakatda nodon, johil, bilimsiz va ahmoqlar toifasi vujudga keladi" – degan edi.

O'qituvchining asosiy faoliyati komil insonga ta'lim va tarbiya berishdan iborat ekan, ana shu pedagoglarni yetkazib berishda faoliyat yurgizuvchi oliy ta'lim o'qituvchisi zimmasiga yanada og'ir vazifalarni yuklashi aniq. Bu vazifalarni amalga oshiruvchi shaxs, o'qituvchi, pedagoglarni tayyorlashga har tomonlama haqli va munosib bo'lishi va ana shu vakolatga ega bo'lishi lozim. Biz yuqorida ana shunday vakolatga ega bo'lish huquqini pedagogning kasbiy kompetensiyasi deb belgilab oldik. Bu tushuncha albatta, pedagog faoliyatini amalga oshirishi uchun kasbiy mahorati hamda nazariy-amaliy tayyorgarligidir. Pedagogning u yoki bu mutaxassisligi bo'yicha tayyorgarligi malaka tasnifi – kompetensiya egasi bo'lgan pedagog me'yoriy modelida aks etadi. Kvalifikatsiya, malaka tasnifi – bu bir qator talablar yig'indisidan iborat bo'lib, o'qituvchining nazariy va amaliy tajribalari darajasini ko'rsatadi. Umuman olganda, psixologik-pedagogik bilimlar o'quv dasturlarida aniq belgilab qo'yilgan. Psixologik-pedagogik jihatdan o'qituvchining tayyorgarligi metodologik asoslar, pedagogik darajalar, shaxsning ijtimoiy takomillashib borishiga suyanadi. Mohiyatan ta'lim-tarbiya maqsadlari va texnologiyalariga asoslanadi. Pedagogik-psixologik va (maxsus) fanlar bo'yicha bilimlar kasbiy kompetensiya egasi bo'lish uchun yetarli emas, bu bilimlarning ko'pchiligi, xususan, nazariy, amaliy va metodologik bilimlar o'qituvchining intellektual amaliy malaka va mahoratini oshishiga sabab bo'ladi. Pedagogik mahorat keng qamrovli uzluksiz faoliyat bo'lib, shaxs kamoloti uchun xizmat qiladi. Bu tushuncha nazariy bilimlarning bo'lg'usi o'qituvchilar amaliy tayyorgarligi dagi ahamiyatini yanada oshiradi.

Psixologning ta'lim sohasidagi kommunikativ kompetensiyasining quyidagi asosiy xususiyatlarini aniqlagan E. A. Klimovning kontseptsiyasi diqqatga sazovordir: ta'lim faoliyatiga yo'naltirish qobiliyati; tinglash qobiliyati; kommunikativ madaniyat; insonning his-tuyg'ulari va xarakterining namoyon bo'lishini, uning xulq-atvorini kuzatish, uning qobiliyatlari, g'oyalari, ichki dunyosiga e'tibor berish, lekin unga o'ziga xos xususiyatlarni bermaslik; inson har doim yaxshiroq bo'lishi mumkinligiga ishonishga asoslangan yondashuv; hamdardlik; g'ayrioddiy vaziyatlarda chiqish yo'lini topish qobiliyati; o'zini o'zi boshqarishning yuqori darajasi [14].

Kommunikativ kompetensiyani egallashning asosiy manbalari tilda muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, biznes sohasidagi shaxslararo muloqot tajribasi, kundalik va maxsus kommunikativ vaziyatlar; bilim, umumiy eruditsiya va ilmiy usullar bilan muloqot qilish. Ushbu asosda shaxsning kommunikativ kompetensiyasini tashkil etuvchi muloqot va uning ko'nikmalari haqidagi bilimlar majmuasi shakllanadi.

Yuqoridagilarni umumlashtirib, biz kommunikativ kompetensiya psixologning etakchi professional kompetensiyasi ekanligini aniqlaymiz, unga quyidagilar kiradi:

1. nutq qobiliyatining yuqori darajasi, bu odamga muloqot paytida o'zini erkin his qilish va ma'lumotni yo'qotmasdan uzatish imkonini beradi;
2. faol tinglash, fikr bildirish qobiliyati;
3. og'zaki bo'lmagan muloqot tilini tushunish;
4. suhbatdoshni shaxs sifatida to'g'ri baholash va ushbu baholashga qarab optimal muloqot strategiyasini tanlash qobiliyati;
5. vaziyatga mos ravishda o'zini tutish qobiliyati va o'z kommunikativ maqsadlariga erishish uchun uning o'ziga xos xususiyatlaridan foydalanish;
6. suhbatdoshda o'z individualligini ijobiy idrok etish qobiliyati.

Ta'lim muassasasida talabalar psixolog-o'qituvchi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlaridan, mos ravishda uning mehnat funktsiyalaridan etarlicha xabardor bo'lib, ularni amalga oshirish shakllangan kommunikativ kompetentsiyani talab qiladi deb taxmin qilinadi. Tadqiqotimizda biz ushbu masala bo'yicha fikr-mulohazalarning mazmunini tahlil qildik: proyektiv texnikadan foydalangan holda

«Agar men (a) psixolog bo'lganimda» maktab o'quvchilarining psixolog faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida xabardorligini aniqlashga harakat qildi.

Kontent tahlili ochiq savollarga javoblarni talab qiladi:

1. Hozirgi o'smirlarning psixologga bormasligini qanday izohlash mumkin?
2. Sizningcha, maktab psixologi qanday bo'lishi va u qanday fazilatlariga ega bo'lishi kerak?

Javoblarning mazmunini tahlil qilish psixologning kommunikativ kompetensiyasi haqidagi g'oyalar dinamikasining umumiy tendentsiyalarini ushbu muammo bilan bog'liq aniq xususiyatlarni aniqlash orqali aniqlash imkonini berdi. Belgilangan mavzuni ochib beradigan ushbu xususiyatlar keltirilgan. 1-jadval

1-savol uchun javob ta'riflarining komponentlari

1-savol uchun javob ta'riflarining komponentlari

So'z/ibora	Takrorlashlar soni	matnlarda takrorlanish chastotasi,%
Muammo	17	29,82
O'smir	10	17,54
Psixolog	9	15,79
Qo'rquv	8	14,04
Tajriba	4	7,02
Cheklov	4	7,02
Yordam	3	5,26
Ishonch	2	3,51

jadval 2

2-savol uchun javob ta'riflarining komponentlari

So'z/ibora	Takrorlashlar soni	matnlarda takrorlanish chastotasi,%
Tushunish	6	25,00
Yaxshilik (mehribonlik, mehribonlik)	3	12,50
Ishonch	3	12,50
Umumiy til	3	12,50
Ochilish	3	12,50
Samimiy (samimiylik)	2	8,33
Yordam (yordam)	2	8,33
Bemor	2	8,33

Eng katta foiz (29,82%, 1-jadvalga qarang) «muammo» so'ziga to'g'ri keladi: odamlar psixologga muammolar bilan murojaat qilishlari odatda qabul qilinadi. Keyinchalik, biz «o'smir» (17,54%) va «psixolog» (15,79%) tushunchalarini ajratamiz. Biz uchun ular muhim rol o'ynamaydi, chunki bu so'zlar savolning o'zida mavjud va «Men o'smir psixologga bormasligiga ishonaman, chunki ...» kabi iboralarning bir qismidir. Ko'pchilik yozganidek, o'smirlar o'zlariga yopiq va psixologga borish ular uchun uyat bo'lib tuyuladi. Shunday qilib, ba'zilar jamiyat, ya'ni do'stlari, oilasi va o'qituvchilarining noroziligi tufayli psixologning kabinetiga borishdan qo'rqishadi, o'smir esa ofisdagi suhbat natijalari ota-onalarga e'lon qilinishidan yoki umuman begona odamlarga ma'lum bo'lishidan qo'rqadi. .

Ikkinchi savolga javob berganda (2-jadvalga qarang), eng katta foiz (25%) «tushunish» so'ziga to'g'ri keladi. Rus tilining izohli lug'atiga ko'ra, «tushunish» insonning «biror narsaning mazmunini, ma'nosini, ma'nosini tushunish, tushunish» qobiliyati sifatida ta'riflanadi. 561]. Psixolog bilan o'zaro munosabatda bo'lgan o'smirlar o'z muammolariga e'tibor va tushunish, shaxsiy idrok va tushunishni kutadilar. Bundan tashqari, respondentlarning ta'kidlashicha, psixolog «mehribon» bo'lishi kerak (12,5%), «ishonch» so'zi ham paydo bo'ladi (12,5%): psixolog ishonchni uyg'otishi va ijobiy insoniy fazilatlarga ega bo'lishi kerak, ular orasida mehribonlik va samimiylik (12,5%) bo'lishi kerak.), va sabr (8.33).

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kommunikativ o'zini o'zi takomillashtirish maqsadi aniq, ammo motivlar turlicha bo'lishi mumkin. Insonparvar yo'nalgan psixolog uchun kommunikativ o'zini o'zi takomillashtirish nafaqat o'zi uchun o'zini o'zi yaxshilashda, balki samarali o'zaro munosabatni amalga oshirishning asosiy sharti sifatida kechishi kerak bo'lib, bu bolalarning rivojlanishiga, ularning individualliklari va o'ziga xosliklarini saqlashga yordam beradi. Shuning uchun kommunikativ o'zini o'zi rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlar katta ahamiyatga egadir. Bo'lajak psixologlarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish mexanizmlari amaliy yondashuv orqali kasbiy-psixologik faoliyatni tashkil qilishning metodik ta'minotini ishlab chiqishni taqozo qildi. O'quv mashg'ulotini axborot, o'zini o'zi anglash va amaliy kabi uchta blokda qurish maqsadga muvofiq. Oliy psixologiya ta'limining o'ziga xosligini bunday tushunish madaniyat va ta'lim tizimi shaxslaridan, psixologdan o'z kasbiy-mutaxassisligi kompetentligini doimiy namoyon etish talab etilishi an'anaviy ta'lim tizimi mazmun-mohiyatidan izlash manbai bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. “Psixolog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish to'g'risida”gi Vazirlar Mahkamasining qarori (O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. 2006 yil, 6,7 son, 39-modda, 2011 yil 25 son, 260-modda, 2012 yil 33-34 son, 390-modda.

2. “Oliy ta'lim muassasalari psixolog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”. Vazirlar Mahkamasining qarori.

3. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. Toshkent.1999.

4. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevorini yaratishdan iboratdir. IX sessiyadagi nutqdan.

5. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. –T.: Ma'naviyat, 2008.

6. Rustamov A. “So'z haqida so'z”. -T: 1992.

7. Slastenin V.A. Obiqtaya psixologika. -M.– 2002.

8. Bolotov V.A., Serikov V.V. Kompetentnostnaya model: Ot idei k obrazovatelnoy programroy. Psixologika. 2003. № 3.

9. Bondorevskaya Ye.V., Kulnevich S.V. *Psixologika*. 2004. № 10.

10. Blinov V.I. *Prakticheskaya podgotovka budущих uchiteley: progmatika, prespektivy*. Moskva. IOO. MONRF. 200

11. Кодирова, Д. М. (2022). КАТТА ВА КИЧИК ГУРУҲЛАРДАГИ ЎҚУВЧИ ШАХСИГА ИНДИВИДУАЛ-ПСИХОЛОГИК ЁНДАШУВНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. *Oriental Art and Culture*, 3(4), 542-547.

12. Кодирова, Д. М. (2022). КАТТА ВА КИЧИК ГУРУҲЛАРДАГИ ЎҚУВЧИ ШАХСИГА ИНДИВИДУАЛ-ПСИХОЛОГИК ЁНДАШУВНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. *Oriental Art and Culture*, 3(4), 542-547.